

Окрім того, до цього переліку варто додати критерій адресатної спрямованості, що включає в себе фактор тематичного обмеження (інформація для вузького ареалу реципієнтів), вікового охоплення (для дітей, дорослих, пенсіонерів), гендерного виміру (чоловічі й жіночі видання), професійного обмеження (сюди належить корпоративна періодика, яка обумовлює кількість аудиторії за компетентнісним виміром).

Вітчизняний медіаринок поки що перебуває на шляху становлення фахових видань (і тут не останню роль відіграє фінансовий чинник, що суттєво обмежує потенції журналістики). Проте навіть у складних соціально-економічних умовах української редакційно-видавничої індустрії, маємо кілька цінних для української лінгвістики періодичних видань, на які хочемо звернути увагу спеціально.

До найкращих і найкомпетентніших, на нашу думку, належить науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні та українського мовно-інформаційного фонду НАН України «Мовознавство», який виходить з 1967 року шість разів на рік. Журнал висвітлює актуальні проблеми сучасного мовознавства, досліджує лінгвістичну ситуацію в Україні та за її межами, знайомить українського й зарубіжного читача (закордонна автура є постійно на сторінках видання) з основними заходами (конференції, симпозиуми, семінари) в царині мови, що відбулися чи будуть відбуватися найближчим часом. До складу редколегії видання входять провідні українські й закордонні науковці-лінгвісти, які формують фахову концепцію журналу.

До знаних у лінгвістичних колах належить науково-теоретичний журнал Інституту української мови НАН України «Українська мова», який засновано 2001 року з періодичністю виходу чотири рази на рік. На сторінках періодичного видання публікуються статті, в яких досліджуються теоретичні проблеми історії української мови, граматики й лексикології, стилістики та фонетики, мовної культури і мовної ситуації в Україні. Ареал поширення журналу становить не лише Україну, але й щонайменше ближнє та дальнє зарубіжжя із залученням до наукової дискусії провідних мовознавців світу.

Окрему нішу серед спеціалізованих філологічних видань вітчизняної періодики займає науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України «Дивослово», який було засновано 1951 року із щомісячною періодичністю. Специфікою часопису є не лише висвітлення наукових і методичних проблем української філології, але й орієнтація на широке коло реципієнтів: науковців, викладачів вищих закладів освіти, вчителів середніх загальноосвітніх закладів. Основна концепція журналу – утвердження української мови як державної, захист її прав та інтересів, підтримка й популяризація митців, які пишуть рідною мовою.

Таким чином, сучасна комунікативна матриця вітчизняної фахово-спеціалізованої журналістики в галузі мовознавства хоч і не набула квантитативних характеристик, проте має присутні якісно-нішеві параметри, забезпечуючи найвищі стандарти розвитку лінгвістики.

УДК 007 : 304 : 004.9

МІФОЛОГІЗОВАНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ПАТРІОТИЗМ: ВИТОКИ ТА КОНФЛІКТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

О. В. Тараненко

Міфологізація самості, особливості та певної обраності є одним із дієвих інструментів творення ідентичності, у тому числі й групової ідентичності. У цьому сенсі Донбас не став виключенням. У дослідженні історико-культурного та етнічного підґрунтя

формування донбаської ідентичності дослідники найчастіше спираються на одну з трьох стратегій дослідження.

1. Феномен культурного порубіжжя, міжкордонності, певного етнічно-культурного міксу, з якого виросла поліетнічна ідентифікація, яка трактується то як високий рівень толерантності, то як етнічна байдужість, то як панування стихійно-анархічного свободолюбства, що призводить до аполітичності та соціальної амбівалентності («Російська Америка» – Олександр Блок, аналогія з американським Заходом у Гіроаке Куромія, Юрій Ніколаєць та ін.), то як політична маніпуляція з потужним конфліктним потенціалом (зросійщення, насильницька асиміляція, колонізація – Дмитро Титаренко та ін.).

2. Деякі дослідники вважають індустріалізацію з притаманним їй відриванням пролетаріату від національного коріння основною причиною нівелювання етнічної ідентичності. Тож до міжнаціональної конфліктної лінії додаються розмежування міста з селом та типові для міського мешканця відчуття відчуженості від традиційних культурних підвалин (Генадій Коржов) або протистояння індустріалізованого недонаціоналізованого Донбасу і етнічної української ідентичності Галичини (Ярослав Грицак) [1].

3. Марта Студенна-Скруква подає гібридну формулу донбаської ідентичності: «Позаяк регіональна специфіка Донбасу, яку формують «руська» культура України, шахтарська культура та сепаратистський міф є наслідком кількасотрічної людської діяльності на цій території, а не її іманентною властивістю» [3, с. 17]. При цьому «сепаратизм розглядається як дискурс, критичний до суспільно-культурної реальності України, в якому актуалізується певна форма бунту російськомовних українців, ... і стає чимось на кшталт міфу самоідентифікації цієї найчисельніше репрезентованої в Донбасі суспільної групи» [3, с. 23].

Враховуючи вищезначені чинники, ми вбачаємо визначальною причиною ідентифікаційної аморфності Донбасу певну ментальну «зачистку», «обнуління», що було здійснене в 30-ті роки радянською владою на території, яка, з одного боку, стала місцем біженства від розкулачення і голоду (що означало докорінну зміну долі та відмову від родоводу й традиції), а з іншого, місцем знищення будь-якого місцевого культурного коріння, зокрема, і етнічного. На такому «розчищеному» ґрунті була надсаджена штучна радянська ментальність, здійснений певний ментальний експеримент вирощування «особливої людини Донбасу», яка стала повномасштабним ефективним соціальним міфом.

За радянських часів сформувався міф Донбасу як особливого регіону трудової слави. Для формування образу Донбасу (при тому, що власне і поняття «Донбас» має міфологічні ознаки через невизначеність географічних, етнічних, історичних, економічних чи ментальних ознак) в 30-і роки ХХ сторіччя радянський маскульт обирає замість історичних чи етнічних міфологем індустріальну доміанту, яка одночасно відповідає радянській ідеології гегемонії пролетаріату та споживчій міфології псевдорівності.

Як соціальний міф узагальнений образ Донбасу характеризують такі риси.

- **Прецедентність:** всупереч історичній хронології, шахтарський дискурс стає прецедентною точкою відліку космогонії, «особливої донецької історії». Образ людини праці, шахтаря (з додатково-дистрибутивним образом металурга) стає центральною міфологемою.

- **Атрибутивність:** вугілля – яскравий конкретно-чуттєвий образ (на відміну від металу) стає міфологічним символом Донбасу, універсальним «симулякром» з безліччю похідних: *гірничий молоток, каска шахтаря, коногонка, вагонетка, терикон* тощо.

- **Статусність:** міфологічна атрибутика автоматично забезпечує підвищення статусу: люди *трудової слави, мешканці шахтарської столиці, героїзм праці металургів та шахтарів, особливий шахтарський характер, цінність для країни чорного золота, особлива гірняцька честь* тощо. З 50–60-х років такий статус стане набувати Донецьк як «столиця Донбасу» – два ордени Леніна Донецької області 1958 та 1970 років, орден Леніна міста Донецьк 1979 року; статус міста першої категорії, міста-мільйонника та флагмана радянської промисловості; відзнаку ЮНЕСКО – включення до десятки

найбільш озелених промислових міст Європи (з якої розпочинає свою історію інша міфологема «*Донецьк – місто мільйона троянд*»); статус «міністерського міста» (єдине «нестолічне» Міністерство вугільної промисловості УРСР в Донецьку з 1954 року) тощо. На основі статусності міста формується споживацька міфологія Донбасу.

- **Гіпертрофованість** за принципом **бінарності**: важкість і небезпечність праці прирівнюються до ознак сили, міцності, сміливості, що автоматично означає правоту і героїзм, абсолютний міфологічний «плюс». Пізніше, з 90-х культ сили та «сильного характеру» легко трансформується з шахтарського на кримінальний, коли Донецьк буде пишати роллю кримінальної столиці України.

- **Бриколажність**: поступово особливий статус шахтарів за міфологічною логікою розповсюджується на все місто, усіх мешканців краю («*Донецк – это уголь, Донецк – это сталь, Донецк – это люди, смотрящие вдаль*»), виконуючи інтегруючу функцію та базуючись на принципі міфологічної **бінарності «свій» – «чужий»**.

- **Виключна цінність «свого»** на протигагу демонізації «чужого». Принцип «ми – сильні, тож найкращі» реалізується в **міфах обраності**, наприклад, постійних намаганнях Донецька вибороти статус столиці, при чому будь-якої: шахтарської, кримінальної, футбольної, балетної, спортивної «столиць» тощо.

Радянський міф особливих людей-трудівників у поєднанні зі споживацькою міфологією (*ми – особливі, головні, найкращі, тож нам всі винні*), «заробітчанською психологією», за влучним висловом Ігоря Козловського, поступово зростили **гіпертрофований місцевий патріотизм**. Міфологізація самості, особливості та певної обраності стали основним інструментом творення групової ідентичності.

Так, Г. Куромія зазначає, що вже у пізньорадянський час донбаська ідентифікація практично вичерпувалася соціальними ідентичностями та «категорією тутешності» [2, с. 544]. Додамо до цього міфологію обраності, яскраво виражену в слоганах і пареміях: «*Донецк – город не первый, но и не второй*»; «*Донецким Киев не указ*», «*Донбасс порожняк не гонит*», «*Донецк – город угля и миллиона роз*», «*Услышьте голос Донбасса!*», «*Донбасс кормит всю страну*» тощо.

З втратою радянсько-соціалістичних концептів Донецьк змінював (через заміщення) фетиші, зберігаючи статус особливого. Так, чи не релігією став футбольний культ місцевої команди «Шахтар», з яким пов'язано чи не найяскравішу паремію донецької міфології «*Мы – донецкие, с нами Бог!*».

За часів незалежності України на індустріалізованому сході, вихованому на міфах трудової слави та пролетарської гегемонії, місцевою владою (і політичною, і медійною) продовжували плекати міфи втрати, патерналізму та регіонального патріотизму. Ці ідеї не були відверто антиукраїнськими, але й системної українізації з 1991 року Донбас не зазнав. Натомість у масовій свідомості іншої частини України поступово набував сили міф автоматичної тотожності пост-радянського, анти-радянського й українського, і за принципом міфологічної бінарності Донбас сприймався все більше як не-український чи недо-український. Відданий, за влучним висловом Лариси Івшиної, в «лізинг місцевим олігархам та криміналітету», Донбас опинився замкненим у власному світі застарілих міфів, будучи все більше оцінюваним як «чужий» в опозиції «свій – чужий», «український – радянський». Це протистояння стало оформлюватися в справжній розкол (за допомоги тих самих творців міфів) з часів першого Майдану і Помаранчевої революції, потім – часів «донецьких при владі». Подіями Революції Гідності та Євромайдану Донбас залякували вже за відверто міфологічними технологіями, які спрацьовували все більш успішно.

Сучасні політичний та медійний дискурси продовжують маніпулювати і народжувати нові міфи: про розуміння Донбасу як безнадійно хворої частини тіла України, про розуміння регіональної приналежності «з Донбасу» як довічного тавра, про провинку всіх мешканців Донбасу за війну в Україні, про їх тотальний сепаратизм, антиукраїнство тощо. У цьому сенсі, сьогоднішнє негативне ставлення до ВПО зазвичай аргументується та виправдовується саме за допомогою цих міфів.

Продуктивні сучасні спроби усвідомлення ментальних проблем на Донбасі, зокрема, і донбаської ідентифікації, сьогодні відбуваються у площині розвінчання радянських міфів. Таким яскравим прикладом для нас є фільм «Какофонія Донбасу» (2017), знятий, за словами режисера Ігоря Мінаєва, як пряма відповідь на фільм Дзиги Вертова «Ентузіазм (Симфонія Донбасу)» (1930) – ідеологічний міфологізований конструкт радянського маскульту: «Ми почали з головного міфу про Донбас – фільму Дзиги Вертова /.../ Коли треба було підняти те, що було руїною, Вертову знадобилося створити «симфонію». І на цій абсолютній брехні звели «гігантську» будівлю. Але коли все це почало руйнуватися, повернулися до старого міфу. Це замкнуте коло. І якщо не вийти з нього, все буде повторюватися знову і знову. /.../ Опозиція Вертову – це найголовніше в нашому фільмі. Те, що сьогодні відбувається на Донбасі – це повний розпад симфонії, про яку говорив Вертов. Адже симфонія ґрунтувалася на речах, що не мають до реальності жодного відношення: було створено паралельну реальність» [4].

На сьогодні ми маємо очевидну кризу донбаської самоідентифікації, коли, з одного боку, на тимчасово окупованій території істерично плекаються застарілі міфи особливої людини Донбасу, підкріплюючись міфічними спробами обґрунтування «донбаського етносу», а з іншого, велика кількість переселенців з Донбасу в Україні (близько 1 млн 700 тис.) переважно воліють приховувати чи, навіть, позбутися власної «донбаськості» і інтегруватися в приймаючі громади. Сформована як переселенська, донбаська самоідентифікація певним чином повертається до своїх початків, не втративши свій конфліктний потенціал. Попереду в українського суспільства важкі часи «зшивання» соціуму, і нехтування помилками попередніх періодів може мати дуже серйозні небезпечні наслідки.

Література

1. Грицак Ярослав. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. [Навч. посібник]. Київ : Генеза. 1996. 360 с.
2. Куромія Гіроакі. Свобода і терор у Донбасі: Українсько-російське прикордоння, 1870–1990-і роки / Пер. з англ.: Г. Кьорьян, В. Агеев; Передм. Г. Немирі. Київ : Основи. 2002. 510 с.
3. Студенна-Скруква Марта. Український Донбас: Обличчя регіональної ідентичності. Київ : Наука й інновації. 2014.
4. Яковленко К. «Чудовищної ненависти нет границ»: Игорь Минаев о своем фильме про Донбасс». URL : <https://birdinflight.com/ru/vdohnovenie/opyt/20180416-kakofoniya-donbassa.html>

Підсекція психології

УДК 159.99

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ВИДІВ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

В. Б. Бабій

У повсякденному житті термін «залежність» люди вживають в основному стосовно людей, які зловживають наркотиками, алкоголем та цигарками. Аналізуючи літературу, стало зрозуміло, що в наш час немає єдиного визначення цьому терміну. У широкому значенні, залежність – це набута гостра потреба здійснювати якісь дії або вживати певні